

ОӘЖ 343.74

Қаражанов Малик Дулатұлы

құқық бойынша философия докторы (PhD), Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті, Семей қ.

Қожабекова Гаухар Қожабекқызы

заң ғылымдарының магистрі, Семей электротехникалық колледжі, Семей қ.

e-mail: Karazhanov_1982@mail.ru

ШЕТЕЛДЕРДЕГІ РЕЙДЕРЛІК ИНСТИТУТЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада шетелдердегі рейдерлік институтының қалыптасу тарихы мен ерекшеліктері талданған. Авторлар рейдерлікті гносеологиялық дамуы мен қалыптасу кезеңдері тұрғысынан ашып берген. Авторлар зерттеу барысында нарықтық экономикасы жақсы дамыған еуропалық, азия елдерімен қатар, АҚШ пен Австралияны зерттеген. Мақала авторлары отандық және шетелдік заңнаманы салыстырып нақты ұсыныстар жасаған.

Түйін сөздер: рейдерлік, шетелдегі рейдерлік, қылмыстық заңнама, қылмыстық жауаптылық, бөтен мүлікті басып алу.

В статье проанализированы история становления и особенности института рейдерства в зарубежных странах. Авторы раскрывают рейдерства с точки зрения гносеологического развития и характеризуют этапы его становления. Авторы подвергли исследованию европейские и азиатские страны с наиболее развитой рыночной экономикой, а также США и Австралию. Авторы путем сравнительного анализа отечественного и зарубежного законодательства дали свои рекомендации.

Ключевые слова: рейдерство, рейдерство зарубежом, уголовное законодательство, уголовная ответственность, захват чужого имущества.

The article analyzes the history of formation and peculiarities of the raiding institution in foreign countries. The authors disclose raiders in terms of epistemological development and characterize the stages of its formation. The authors investigated European and Asian countries with the most developed market economies, as well as the USA and Australia. The authors gave their recommendations by means of a comparative analysis of the domestic and foreign legislation.

Keywords: raiding, raiding abroad, criminal legislation, criminal liability, seizure of someone else's property.

Ғылым және тәжірибе өкілдері жағынан біртекті бағасын алмаған, әсіресе, құқықтық құбылыс зерттеуге ұшырағанда және зерттеу салыстырмалы-құқықтық әдісті қолданумен жүзеге асыру қылмыстық-құқықтық құбылыстар институттарды ғылыми зерттеу тиімдірек [1,174б.]. Заңды тұлғалардың рейдерлік басып алынуына қарсы әрекетінің қылмыстық-құқықтық мәселелерін қарастырғанда, бұл саладағы шетелдік тәжірибені қарастыру қажет.

Бүкіл әлемдегі дамып келе жатқан мемлекеттердің көптеген жеке меншік компаниялары үшін бүгінгі күнгі негізгі мәселелердің бірі болып бөтен кәсіпті рейдерлік басып алу болып табылады. Көптеген Оңтүстік Америка мен Африка елдері, және де бұрынғы Кеңес өкіметі елдері азаматтары рейдерлікті өз елінің қаңғыбасы деп атайды. Көптеген аналитиктер рейдерлік – ол, Батыс Еуропа мен АҚШ елдерінде «араздық жұтылу» деп аталады деп тұжырымдады. Алайда мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық өмірінің осы екі мәселесін қадағалау арқылы мынадай қорытындыға келуге болады, яғни бізде жасалған «рейдерлік» және алыс шетелде жасалған «араздық жұтылу» ол тек компанияны

жаулап алу мақсатынан басқа ортақ ештеңесі жоқ. Бірақ та егер компания жауласқан жағдайда, жаулап алуға ұмтылса жай ғана «мақсатты компания» немесе «компания – мақсат» болады, егерде рейдерлік болған жағдайда бұл компания, анығырақ оның меншігіндегілер немесе менеджерлері қылмыс жасалған жағдайда «жәбірленуші» статусын алады. Рейдерліктің астарынан, кәсіпті адал иеленушілерді оларды меншігінен айыру және қылмыстық жазалаушы мен заңды емес шараларды қолдану арқылы мақсатты компанияларды басып алу жөніндегі басқыншылық саясат жүргізетін құқыққа қарсы әрекеттерді түсіну керек. Осындай жағдайларда компания – басқыншы басып алу үшін күш қолдану, қорқыту, басқа да криминалды құқыққа қарсы шараларды қолданады. Әдетте рейдерлік – ол экономикасы жеткіліксіз дамымаған, заңнамасы жетілмеген, жемқорлық деңгейі жоғары дамушы мемлекеттерге тән құбылыс. Өкінішке орай, Қазақстан бүгінгі күні жеке құрылымдағы меншік иелерінің құқығын толық қорғауға мүмкіндік беретін, жетілген заңнамасымен ерекшеленбейді. Бөтен мүлікті басып алу бойынша рейдерлік әрекеттер әрқашан рейдерлік шабуылдардың құрбандары

болған компания иеленушілері үшін мүлдік және моральдық зиян келтірумен сипатталады және де ереже бойынша елеулі зардаптарға, күтпеген шығындарға, мүлік пен ақша жоғалту, абыройы мен қадір-қасиетіне тіл тигізу, атағын түсіру және т.б. жағдайларға әкеп соқтырады.

Компанияларды бақылауға алу мен ұстап қалу көптеген жағдайларда криминалды құрылымдарды қолдану мен мемлекеттік қызметкерлерді сатып алу сияқты күштеу тәсілдері арқылы жүзеге асады. Бізде елімізде 90-жылдары рэкetterдің бандиттік белсенділігіне құқықтық қарсы әрекет механизмінің жоқтығы салдарынан 2-3 жыл ішінде ондаған тұрақты криминалды топтар, олардың ішіндегі ең негізгі әрекет түрлерінің бірі болып рейдерлік болып табылды, яғни ол бөтен кәсіпті қару қолдану, қорқыту, бопсалау, зорлық, алаяқтық, тонау, мемлекеттік органдардағы жемқорлық байланыстар және т.б. арқылы басып алу. Осындай жағдай 90-жылдары көршілес елдерде – Ресейде, Өзбекстанда, Қырғызстанда және т.б. елдерде қалыптасты. Посткеңестік кеңістік елдерінде 1990-2005 жылдар аралығындағы біріктіру мен жұтылу нарығы саласындағы жағдай, көптеген аналитиктердің пікірінше, ХХ ғасырда АҚШ-тағы жағдаймен теңестіріледі, яғни онда «барон – қарақшылар» басшылық еткен кезде. Рейдерліктің объектісі болып ереже бойынша, жұтылу жағдайындағы жете бағаланбаған компаниялар емес, керісінше бағалы белсенді, кадрлармен, ақпараттық және өндірістік технологиялармен жабдықталған тиімді және пайдалы компаниялар болып табылады. Рейдерліктің өзіне тән ерекше елеулі белгілері бар: ол жүйелілік, залал келтіру, криминалдылық.

Бұл мәселені қарастыру үшін, бұл мемлекеттің тарихының корпоративтік құрылысынан бастау керек.

Көрсетілген елдердегі корпоративтік құрылысты шартты түрде келесі тарихи кезеңдерге топтастыруға болады:

1. Акционерлікке дейінгі заман (бұрынғы уақыттан 17ғ. дейін). Ғалымдардың айтуынша, 17ғ. акционерлік қоғамдардың пайда болуына дейін, барлық өнеркәсіппен сауда жеке меншік (отбасылық) болған. Бөтеннің ісін басып алу, әрине, орын алған, бірақ, антика және орта ғасырда бұл құбылыс кәсіби алқалармен, цехтармен және гильдиялармен және оның бизнесті жүргізудегі тәртіптемесі және цехтық өзара көмегімен қатаң түрде шектелген болатын. Бөтеннің фирмасын басып алудың жалғыз мүмкіндігі көзделген мақсаттағы дәрменсіздікті ұйымдастыру болып қалған,

бірақ, гильдиядағы дәрменсіздік орны дәрменсіздіктің бастамашысына жетпеген. Дәрменсіздік мүлкі, әрине, бұрыннан болған ал цехтағы немесе гильдиядағы орны гильдия басшылығы бекіткен кандидатураға бұйырған. Сондықтан, бөтеннің меншігін (әскери басып алудан басқа) басып алудың барлық белгілі жағдайлары нормаға қарағанда экономикалық өмірдің ұстамсыздығы болған.

Осылайша, акционерлікке дейінгі кезеңде көрсетілген елдерде рейдерліктің пайда болуы және дамуындағы кедергілер:

1) Іскерлік айналымының қатаң дәстүрлерінің болуы;

2) Заңды тұлғаны жасырын басып алудың мүмкін еместігі, себебі істі жүргізу масштабы, сонымен қатар, тауарлар мен қызметтерді орналастырудағы шектеулер болған;

3) Жеке тұлғаның өз бизнесіне түбегейлі байлануы, оны жүргізумен байланысты тәуекелдердің шартты шексіздігі.

Сол кезде тұлға және оның ісі бір-бірімен тығыз байланысты болған, өйткені, қандай да бір сәтсіздіктер орын алғанда тұлға бар мүлкімен жауап берген, қазіргі кезге қарағанда мысалы, заңды тұлғаның дәрменсіздігінде міндеттемелерді орындамаған жағдайда оның құрылтайшысының мүлкін айыру жатқызылмайды.

2. Акционерлік заман (17 ғ. бастап қазіргі уақытқа дейін). Ресейге қарағанда, бұл елдерде рейдерлік жаппай құбылысқа айналу мүмкіндігі болған, бірақ, бизнесті қорғауға бағытталған корпоративті заңнаманы нақтылы нормалары, сонымен қатар, сол уақытта, қалыптасқан іскерлік айналымның дәстүрлері рейдерліктің пайда болуы және нығаюына бөгет болды.

Корпоративтік қатынастарды реттеу саласындағы атқарымдарға АҚШ ие болған, өйткені, ғалымдармен әділ түрде атап өтілгендей, корпоративтік нарық таза күйінде дамыған. 19ғ. 60-жылдары Оңтүстік пен Солтүстік арасындағы 6 жылдық соғысынан басқа бизнесті корпоративті құрылысынан ештеңе айырмады [2,30б.].

Көрсетілген әрекеттер фирманы бақылаудан айырылып, басқару басып алушылардың қолына өтуіне әкелген. Фирманы бақылауды қолға алу стратегиясы мораль тұрғысынан, әрине, мінсіз емес, бірақ толығымен заңды.

Көрсетілген процестер заңды болғанына қармастан, азаматтық айналым тұрақтылығына мүмкіндік туғызбаған және олардың жолын болдырмау шараларын талап етті. Корпоративтік басып алуға қарсы әрекеттің қажеттілігі корпоративтік заңнаманың

жетілуіне, іскерлік айналымның дәстүрлерін аса тиімді басқару, нығаюына, монополиямен күресті жандандыруға және қылмыстық заңнаманы жетілдіруге алып келген.

Көрсетілген құбылысты бағалай отырып, ғалымдар атап өткен, рейдерлер мен «гринмейлер» өзінің қызметімен Америкада корпоративті басқарудың жақсаруына, менеджмент және тексеруші меншік иелері миноритарлы акционерлердің құқықтарын бұзбай, корпорацияларда қаржы құжаттамаларын бұзудың мөлшері азайғандығын АҚШ мойындаған.

Басқа елдерде компанияның қосылуы және қосып алу бұл заңды бизнес. Ғалымдар атап өткендей, қазіргі уақытта, қосылу және қосып алу әлемдік нарықтағы мөлшері триллион доллармен бағаланады.

АҚШ-та 1968 ж. қабылданған Уильямс Заңы - қосылу және қосып алу туралы Заңы бар, осы заңға сәйкес басқа кәсіпорынды қосып алуға ниеттенген фирма бұл туралы өтінішін жариялап, барлық әрекеттері заңды және ашық болуы тиіс [3,346].

Бұл заң корпоративтік бақылау нарығының бөлігінде көптеген компанияларды қосып алу және тендерлік ұсыныстарды, нұқсан салдарынан инвесторларды қорғау, күтпеген жерден меншік иесінің ауысуына немесе оның рәсімдерін реттеуге бағытталған. Сол немесе өзге компанияның бизнесіне қатысуға үміткерлер АҚШ-тың бағалы қағаздар бойынша Комиссиясына тендерлік ұсыныстың барлығын егжей-тегжейлі: шарт талаптарын, пайдаланатын ақша көздерінің ресурстары, компанияны сатып алғаннан кейін оның болашағына қатысты ниетін хабарлауға тиіс. Аталған заң компания акционерлеріне барлығын жан-жақты ойластыруға мүмкіндік бере отырып, ұсыныс әрекетін уақытша шектеуді қолдануын сақтай отырып, талап етеді [4,776].

Компанияның қосылу және қосып алу заңнамасына сәйкес бұл процесстерді реттейтін нормативтік актілер, жекелеген елдердегі сияқты, Еуропа елдерінің ұлтүстілік заңнамалары, атап айтқанда, Еуропалық одақ актілерінде көрініс тапқан. Компанияны қосып алу және қосылу әдістері және негізгі принциптерін реттейтін, сатып алу туралы жария ұсыныстарға қатысты, 2004 жылы 21 сәуірдегі 2004/25/СЕ Еуропалық парламент және кеңесінің Директивасы бұған мысал ретінде қолданылады. Ол Еуропалық одақ шеңберінде компанияны қосып алу және қосылуды реттеуде және бақылау қатынасында

бірыңғай құқықтық нормаларды орнатады [5,986].

Ғасырлар бойы қалыптасқан нарықтық қатынастарының жетілуінің тұрақтылығы, біртіндеп, корпоративтік заң, іскерлік айналымның дәстүрі ретінде және басқа елдердегі заңды тұлғаларды заңсыз басып алу құбылысының артуын ескертті.

Заңды тұлғаларды дұшпандықпен қосып алуға қарсы әрекет саласындағы шетелдердегі атқарылған жұмыс көлемін шартты түрде 4 кезеңге бөлуге болады:

1) Корпоративті заңнама. Рейдерліктің басқа елдерде болмауы, жоғары сапалы корпоративтік заңнаманы жеткіліктілігімен сипатталатынын ғалымдар атап өтті. Мысалы, Германия мен Францияда заңды тұлғаларды тіркеумен сауда соттары айналысады, онда ол өз қарауымен фирма құрылтайшыларынан қосымша құжаттарды, алғашқы жарғылық капиталдың барын растайтын құжатты, арнайы құралдарды, сонымен қатар ғимараттар мен үй-жайларды, ақша құралдарының пайда болуын, құрылтайшылардың салық төлеудің дұрыстығын және де басқа құжаттарды талап етуге құқылы, ал тіркеу мерзімі 30 күннен аспау тиіс [6,276].

2) Іскерлік айналымның дәстүрі. Шетелде корпорацияны басқаруға кедергі келтіру, тіпті заңды жолмен жасалған, мысалы, миноритарлардан акцияларды сатып алу, кейіннен бопсалау және басқа да ұқсас әдістермен сөзсіз теріс көзқарас қалыптасты.

Әлбетте, криминалды тәсілмен компанияны басып алу, Ресейге ғана тән. Осындай бизнесмендердің көреген ұстанымы, Ресейде орын алатындай, бөтеннің меншігіне жағымсыз көзқарастың болмауын осы жерде айта кету керек. Мұндай құбылысты бүгінде жазасыз қалдыратын болса, ертең өз бизнесін қорғау мүмкін емес болатынын, шетелдің бизнесмендері анық түсінеді.

3) Компанияны дұшпандық қосып алудан қорғау тәсілдері. Дұшпандық қосып алуға қарсы іс-қимыл тетігі ретінде оларды жүргізуді қиындататын шаралар кешені шетелде қалыптасқан [7,226]. Шабуыл объектісінде көрсетілген шаралардың мәні жасалады. Көрсетілген тәсілдердің арсеналы өте кең, жалпы алғанда, бұл тәсілдердің барлығын кепілдіктер, несиелер [8,336.] және т.б. ретінде компания мүлкінің қосымша ауыртпалықтарын құрумен сипаттауға болады, сондай-ақ, фирма иесі ауысқан жағдайдағы елеулі бас тартуы ретіндегі компания менеджментінің кепілдігі [9,326].

Бұл мысал ретінде мемлекет меншігін және бизнесті тиімді қорғауына қарамастан, жеке меншік капитал ешкімге үміт артпай меншікті қорғау бойынша дербес шараларды қолданғанын көрсетеді. Тікелей қарама-қарсы жағдайды біз Ресейдегі рейдерліктің пайда болу шарты ретінде қарастырдық.

Тек, жақында біздің елімізде заңды тұлғаларды басып алудан өзіндік қорғау үшін шаралар кешені өндіріле бастады.

4) Қылмыстық заңнама. Австралия, Австрия, Ұлыбритания, Германия, Дания, Израиль, Испания, Қытай, Польша, АҚШ, Франция, Швейцария, Швеция, Оңтүстік Корея, Жапония сияқты экономикасы дамыған елдердің қылмыстық заңнамасын қарай отырып, біз заңды тұлғаларды заңсыз басып алуға қарсы әрекетке арналған бірде-бір норма таппадық, яғни бұл шетелде мұндай құбылыстың алдын алу әрекеттерінің жоқ екендігін көрсетеді. Мұнымен шетелде рейдерліктің жоқ екендігі айқын түсіндік.

Көрсетілген елдердің қылмыстық заңнамасын зерттей отырып, белгілі бір қызығушылық тудыратын нормалар қатарын таптық. Олардың мазмұнын жобалай отырып, рейдерлікке ықпал етуі мүмкін жекелеген құбылыстарға қарсы әрекет функциясын сәтті орындауда.

Айта кету керек, бұл нормалар дәл рейдерлікпен күрес құралы ретінде емес, ол заң шығарушылардың пікірінше, қоғамға қауіптілігі жоғары әр түрлі корпоративтік заңнаманы бұзушылар үшін қылмыстық-құқықтық қарсы әрекет ретінде қалыптасты.

Түрлі елдердің антирейдерлік заңнамасын жекелеген блоктармен қарастырайық.

Осылайша, Францияның Коммерциялық кодексі корпоративтік қатынастарды қорғайтын қылмыстық-құқықтық сипаттағы нормалар кешені, және Франциядағы қолданыстағы ұйымдық-құқықтық нысанындағы барлық заңды тұлғалардың басқару тәртібіне қарсы құқық бұзушылықтарға жаза көздейді.

Келесі құқық бұзушылықтар түріне жауаптылық тағайындалған:

1) L. 241.3 бабы (жауапкершілігі шектеулі серіктестігінде) және L. 242-6 бабы (акционерлік серіктестігінде) заңды тұлғаның қатысушыларына жыл сайынғы бухгалтерлік есебін ұсыну, нақтылы қаржылық жағдайын көрсетпеу, сондай-ақ басқарушылардың өкілеттігін және дауыс беру құқығын мақсатсыз пайдаланғаны үшін қылмыстық жаза көзделеді. Қатаң жаза түрі - 375 мың еуро мөлшеріндегі айыппұл және 5 жылға дейін түрмеге қамау;

2) L. 241.5 және L. 242.10 баптары (ұйымдық-құқықтық нысандағы заңды тұлға үшін тиісті) басқарушыларды 9 мың еуро мөлшерінде айыппұл және 6 айға дейінгі мерзімде түрмеге қамауға жазаланады, қаржылық жыл аяқталғаннан кейін жарты жыл ішінде қатысушылардың жалпы жиналысын шақырмағандар;

3) Акционерлердің жалпы жиналысына акционерлердің қатысуына кедергі жасау, артықшылықтар алу немесе белгілі бір түрде дауыс беру үшін олардың уәдесі немесе дауыс беруге қатыспауы L. 242.9 бабы бойынша 9 мың еуроға дейін айыппұл және 2 жылға дейін бас бостандығынан айыру көздейді;

4) Жиналыстың кез келген шешімін хаттамаға тіркемеу L. 242-15 бабына сәйкес 3,75 мың еуро мөлшерінде айыппұл түріндегі жаза тағайындалады;

5) Акциялардың заңсыз эмиссиясы және акциялардың заңсыз сатылымы (сонымен қатар, ¼ жарғылық капиталының төленуіне дейін) 9 мың еуро мөлшерінде айыппұл және 1 жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. Бұрын дауыстарды дұрыс санамаған үшін L. 242.16 бабы бойынша 3,75 мың еуро мөлшеріндегі айыппұлмен жазаланған, бірақ, ол 2003 жылы 1 тамызда Ордонанспен жойылды [10,3996.].

Айта кету керек, оларды жасау мақсатына қарамастан, қылмыс жасағаны үшін, атап айтқанда, заңды тұлға басқармасын басып алу мүмкіндігін жүзеге асыруын байланыстырмай, осы қылмыстар арқылы жасау қылмыстық жауаптылық туындатады.

Испанияның Қылмыстық кодексімен заңды тұлғаның басқару тәртібіне қарсы бірқатар әрекеттеріне жауаптылық қарастырылған. Осылайша, келесі субъектілер қылмыстық жауаптылыққа тартылады:

1) Ұйымның заңды немесе экономикалық жағдайы көрінетін жылдық және басқа құжаттарды сырттай ұқсатып жасаған, құрған немесе құрылғалы жатқан бірлестіктің нақты немесе заңды басшысы, мұндай нысанда бірлестіктің өзіне оның мүшелеріне немесе үшінші тұлғаларға экономикалық зиян келтіруге тарту (290 бап);

2) Кімде-кім қандай да бір құрған немесе пайда болатын қоғамның басқару органында өзінің басқарушылық жағдайын пайдалана отырып, өзіне пайда табу мақсатында немесе үшінші тұлғаның заңға қарсы шешімі бірлестіктің қалған мүшелеріне залал келтіреді және пайдасын қайтармайды (291 бап);

3) Өзі немесе үшінші тұлғалар үшін бірлестікке немесе оның мүшелеріне жалған

қабылданған, залал келтіретін шешім, қол қойылған таза бланкіні пайдалана отырып, өзіне тиесілі емес дауыс беру құқығын иемденіп заң бойынша дауыс беру құқығына ие тұлғаларды заңсыз мойындамау немесе кез келген басқа да тәсілдерді қабылдайтын тұлға (292 бап);

4) Құрған немесе құрылғалы жатқан бірлестіктің нақты немесе заңды басшысы бірлестік мүшесіне хабарландыруды жүзеге асыруға бірлестік қызметіне бақылау немесе басқаруға қатысу және қолданыстағы заңнамада танылған преферентті қол қою құқығына бөгет болуы немесе заңсыз негізде бас тартуы (293 бап);

5) Құрған немесе пайда болатын бірлестіктің нақты немесе заңды басшысы жеке пайдасы немесе үшінші тұлғалардың пайдасы үшін өзінің лауазымдық функцияларын асыра пайдалану, бірлестік мүлкін және бірлестік есебіне міндеттемелер орнату, бағалы қағаздар немесе ақшалар, мүліктің меншік иелері немесе ортақ иеленушілерге елеулі экономикалық залал келтіру (295 бап) [11].

Испанияның Қылмыстық кодексінің 258-бабына сәйкес қандай да бір қылмыстық іс-әрекетке кінәлі тұлға азаматтық жауапкершілігін орындаудан жалтару мақсатында жасаса өкім бойынша актілерді жасау немесе оның мүлкін азайтатын міндеттемелерді өзіне қабылдау белгілі бір қызығушылық тудырады.

Бұл жағдайда, сөз қылмыстық жолмен алынған мүлікті жариялау туралы емес, өйткені, иеленудің, пайдаланудың оларға билік етудің заңды түрде қудаланбайды.

Алайда, рейдерлік басып алуды жүзеге асыру кезінде заңсыз алынған мүлік анықталады, тиісінше, оны осы немесе басқа нысанда сақтау үшін оны иеліктен шығару керек. Бір жағынан, рейдерлік басып алу нәтижесінде алынған мүлік тізбек бойынша осы мүлік талап етілмейтіндей, түпкілікті адал иеленушіні құру мақсатында бір фирмадан келесісіне ауысады. Екінші жағынан, келтірілген нормада қылмыстық жолмен алынған мүлік туралы емес, қылмыскер мүлкі туралы, яғни, азаматтық талап бойынша өтеу немесе айыппұл, қылмысты жасауда туындаған міндеттемелер бойынша шығыстарды жабу жоспарланады [11].

РФ ҚК бірқатар қылмыстарды жасау нәтижесінде алынған немесе терроризмді қаржыландыруға арналған, ақшалар, құндылықтар және басқа мүліктерді тәркілеу сияқты қылмыстық-құқықтық сипаттағы шара бекітілген. РФ ҚК 312-бабының 2-бөлігінде сот үкімі бойынша тәркіленуге жататын мүлікті жасыру немесе иеленіп алу, сондай-ақ, мүлікті

тәркілеуді тағайындау туралы соттың заңды күшіне енген үкімін орындаудан жалтару үшін жауаптылық көзделген.

Алайда, РФ ҚК қылмысты жасауда туындаған міндеттемелер бойынша жоспарланған шығыстарды қылмыскердің мүлкі есебінен жабу туралы ештеңе айтылмаған, тиісінше, бұл міндеттемелерді орындаудан жалтару мақсатында мүліктерді бұрмалау үшін қылмыстық жауаптылық орнатылмайды [10,399б.].

Біздің мемлекетімізде азаматтық сот ісін жүргізу шеңберінде бірқатар қамтамасыз ету шаралары қарастырылған, алайда, қылмыстық сот ісін жүргізу шеңберінде қолданылмайды, ал ұқсас механизм азаматтық іс жүргізу құқығында жоқ. Өйткені, заңды тұлғаларды рейдерлік басып алу кезінде фирма басшылығының құрбандарына қатысты қылмыстық қудалаудың бастамашылдығы сияқты әдістер кейде қолданылады.

Германия Федеративтік Республикасының Қылмыстық кодексінің § 344 нормасына сәйкес, қылмыстық процеске қатысуға тағайындалған лауазымды тұлға, бас бостандығынан айырумен байланысты емес шаралар тағайындау бойынша өндірісті қоспағанда, кінәсіз немесе басқа тұлға қудалауға әдейі немесе саналы түрде ұшырайтын тұлғаларға қылмыстық жауаптылық көзделген.

АҚШ-тың қылмыстық заңнамасын зерттеп, автор «Бэрглэри» деген институтқа назар аударды. АҚШ Қылмыстық кодексінің 221.1 бабына сәйкес «бэрглэриды жасаған тұлға егер ол ғимаратқа немесе бос емес үй-жайға немесе жеке қоршалған жерге қылмыс жасау мақсатымен кірсе кінәлі болып табылады, егер бұл ғимарат сол кезде ашық болмаған немесе оның кіруге құқығы болмаса» [12]. Англосаксондық жүйеде бұл институт серпінді өзгеріп отырды [13,742б.], және әртүрлі штаттардың қылмыстық заңнамаларында нормалар бірдей емес [14,421б.].

Ұқсас норма Испания Қылмыстық кодексінің 245 бабында бар, ол бойынша жылжымайтын мүлікке, біреудің үйіне немесе ғимарат иесінің қалайысыз, рұқсатсыз кіргені үшін жауаптылық көзделген.

Осы институттың негізгі ойы, дәл айтсақ басқаның жылжымайтын мүлігіне қолсұғылмаушылықты, рейдерлікке қарсы іс-қимылдың қылмыстық-құқықтық тетігін шығаруда қолдануға болады.

Жеке бөліп айтып кетсек, дамыған капиталистік мемлекеттердің заңнамалары компанияның құпия ақпаратын қолдану режимін бұзғаны үшін қылмыстық жауаптылық

көздейді [15,116.]. Осындай шаралар заңды тұлғаны заңсыз басып алудан қорғайды.

Шетелде заңды тұлғаларды жаппай заңсыз басып алу құбылысы бұрын, қазірде болмаған. Бұған алдағы капиталистік шет мемлекеттердің заңнамаларында көрсетілген құбылысқа қарсы іс-қимылдың қылмыстық-құқықтық тетігінің болмауы дәлел. Рейдерлік басып алуларға мүмкіндік беретін кейбір құбылыстар криминализацияланған, яғни заң шығарушымен оның қоғамға қауіптілігі белгіленген, бірақ заңды тұлғаны заңсыз басып алумен байланысты қоғамға қауіпті әрекет қылмыстанбаған, автордың ойынша бұл заң шығарушының қатесі емес, рейдерліктің шетелде кең таралмағандығынан, оның қылмыстануы керек емес.

Рейдерліктің шетелде пайда болуы себебін ескерткен: іскерлік айналымның дамуы, корпоративтік заңнаманың дамуы, заңды тұлғаларды заңсыз басып алуға жағдай жасайтын корпоративтік заңнаманы бұзғаны үшін жауаптылық белгілеген қылмыстық-құқықтық нормалардың болуы табылады.

Көрсетілген нормалар рейдерлік басып алуларға қарсы іс-қимыл үшін жасалған жоқ, бұл шетелде рейдерліктің жоқ екендігі туралы ойды растайды.

Көрсетілген мысалдар бойынша, бұл нормалар ірі айыппұл ретінде қатаң жауаптылықты, сонымен қатар бас бостандығынан айыруды көздейді, яғни теріс қылықтар немесе әкімшілік құқықбұзушылық үшін емес, қылмыстар үшін жауаптылық орнатады. Заң шығарушы мысалы, акционердің жалпы жиналысына қатысуға кедергі болу, рейдерлік басып алуға алып келуі мүмкіндігі емес, капиталистік қоғамда және заңды тұлғаны басқару тәртібі азаматтық айналым қағидаларын бұзатындығы болып келеді.

Жеке бөліп кетсек, осы саладағы шетел мемлекеттерінің қылмыстық заңнамасы, қылмыстық-құқықтық тыйым салу жағдайының кең қағидалары бойынша жасалған. Бір жағынан бұл қолданудағы оңайлық басымдылығына ие, бір жағынан көрсетілген заңнаманың қолайсыз үлкендігіне алып келеді, бұл нормаларды қабылдауда емес, олардың айтарлықтай санында.

Бұдан басқа шетел мемлекеттерінің қылмыстық құқығының жетістіктері, әртүрлі нысандағы рейдерлікке қарсы іс-қимылдағы қылмыстық-құқықтық тетігін нәтижелі қолдану мүмкіндігі. Заңды тұлғаларды күштеп заңсыз басып алғаны үшін қылмыстық жауаптылық орнату туралы сөз болып тұр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Пшипий Р.М. Сравнительная характеристика уголовно-правовых норм с бланкетной формой диспозиции по законодательству России и Германии (на примере преступных деяний в сфере экономической деятельности) // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке. Сборник материалов XI Международной научно-практической конференции. М., 2014. С.174-185.
2. Борисов Ю.Д. Рейдерские захваты. Узаконенный разбой. СПб., 2008. – 150 с.
3. Анисимов С.Н. Рейдерство в России. Особенности национального захвата. СПб., 2007. – 200 с.
4. Веселков К.В. Международный опыт противодействия рейдерским захватам // Российская юстиция. 2010. - № 11. – С.77-85.
5. Бегаева А.А. Особенности правовых средств предотвращения недружественных поглощений // Безопасность бизнеса. 2008. - № 2. – С.98-105.
6. Сычев П.Г. Хищники: Теория и практика рейдерских захватов. М., 2011. – 250 с.
7. Арутюнова К.Г. Способы защиты от недружественных поглощений в США // Право и политика. 2007. - № 9. – С.22-27.
8. Микрюков В.А. Обременение как способ защиты имущества от рейдерского захвата // Юрист. - №147. - 2012. – С.33-39.
9. Зайченко Е., Коткова Е. Борьба за «золотые парашюты»: правовое регулирование и обзор судебной практики // Корпоративный юрист. 2010. - № 12. – С.32-40.
10. Федоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры противодействия). М., 2010. – 560 с.
11. Уголовный кодекс Испании. Федеральный правовой портал «Юридическая Россия». URL: <http://law.edu.ru> (дата обращения: 17.02.2018).
12. Примерный уголовный кодекс США. Российский правовой портал: библиотека Пашкова. URL: <http://constitutions.ru> (дата обращения: 10.08.2016).
13. Крылова Н.Е. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части. М., 2013. С.742-745.
14. Козочкин И.Д. Уголовное право США: успехи и проблемы реформирования. СПб., 2007 С. 421 -423.
15. Ставило С.П. Криминальное рейдерство с использованием инструментов рынков ценных бумаг: основные направления противодействия. Краснодар. 2010. С. 11-13.

Қаражанов Малик Дулатұлы

Лауазымы: Біліктілікті жетілдіру және мамандарды қайта даярлау Институт директоры, Құқық бойынша философия докторы (PhD), Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қ., Қабанбай батыр көшесі 42-80

Ұялы тел: 87755386017

Қожабекова Гаухар Қожабекқызы

Лауазымы: заң ғылымдарының магистрі, Семей электротехникалық колледжінің оқытушысы

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қ., Ж. Шайжүнісов көш. 131А-14

сот. тел: 87754713105

Шетелдердегі рейдерлік институтының ерекшеліктері

Қаражанов Малик Дулатович

Должность: директор Института повышения квалификации и переподготовки кадров, доктор философии по праву (PhD), Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Кabanбай батыра 42-80

сот.: 87755386017

Қожабекова Гаухар Қожабековна

Должность: магистр юридических наук, преподаватель Электротехнического колледжа

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Ж. Чайжунусова 131А-14

сот.: 87754713105

Особенности института рейдерства зарубежом

Karazhanov Malik Dulatovich

Position: Doctor of Philosophy in Law (PhD), Director of the Institute for Advanced Studies and Retraining of Human Resources, Kazakh Humanitarian Juridical Innovative University, Semey city

Postal address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, st. Kabanbai batyr 42-80

Mob.phone: 87755386017

Kozhabekova Gaukhar Kozhabekovna

Position: Master of Law, Teacher of Electrotechnical College, Semey city

Postal address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, st. G. Chayzhunusova 131A-14

Mob.phone: 87754713105

Features of the Institute raiding abroad